Ympäristövastuullisen vaeltajan verkko-opas

Anttila Essi

SISÄLLYS

Johdanto 2
Ympäristövastuullisuus 3
Jokamiehenoikeudet 4
Retkeilyalueet 5
Vaellusympäristö 6
Luonnossa liikkuminen 7
Varusteet 8
Varustehuolto 9
Ruokailu vaelluksella 10
Leiriytyminen 11
Jätehuolto 12
Lähteet 14

Kannen kuva: Essi Anttila 2018

Yhteistyössä:

RETKIPAIKKA

JOHDANTO

Vaeltamisen sekä retkeilyn suosio on kasvanut huimasti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Yhä useampi meistä valitsee jonkin luontokohteen vapaa-ajanviettokohteeksi. Tämä luo oman rasitteensa ympäristölle ja vaikutukset ovat jo paikoittain havaittavissa.

Kuinka jokainen meistä voi omalla toiminnallaan vaikuttaa luonnon hyvinvointiin ja puhtaana pysymiseen?

Tämä opas on tarkoitettu kaikille, jotka haluavat oppia lisää vaeltamisesta ja siihen kuuluvasta ympäristövastuullisuudesta.

Opas käsittelee luonnossa liikkumista sekä vaeltajan valintoja. Keskeisimpiä aiheita ovat vaeltajan reitit ja ympäristö, leiriytyminen, varustevalinnat sekä jätehuolto. Opas kertoo, mitkä vaeltajasta riippuvat tekijät vaikuttavat ympäristöön ja kuinka jokainen voi vaikuttaa toiminnallaan ympäristön hyvinvointiin.

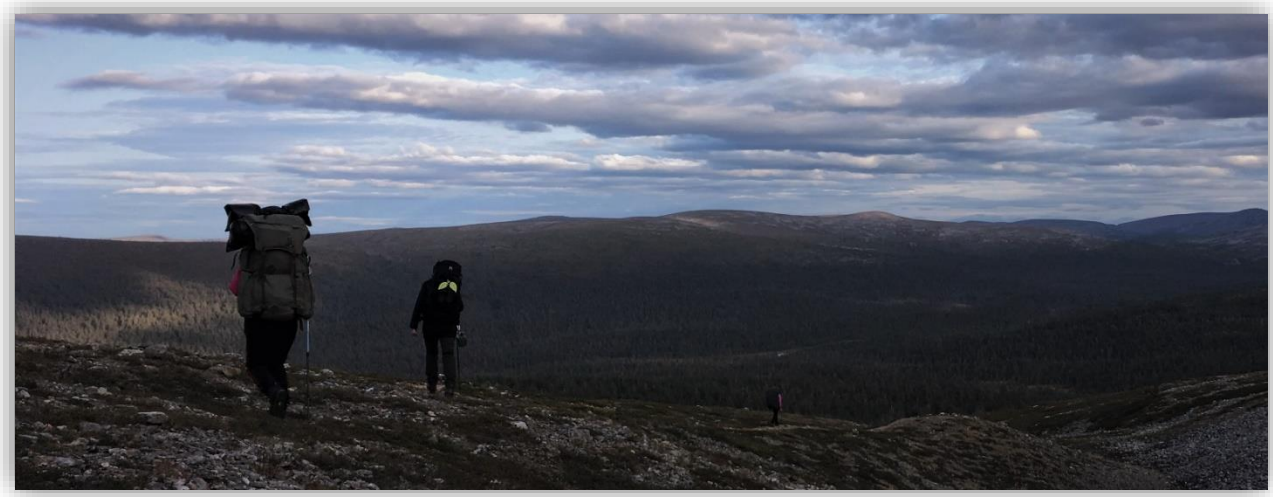

Kuva 1: Urho Kekkosen kansallispuisto. (Essi Anttila 2018)

YMPÄRISTÖVASTUULLISUUS

Vastuullinen vaeltaminen ja retkeily takaavat sen, että luonto pysyy puhtaana ja elinvoimaisena tulevaisuudessakin. Siksi jokaisella luonnossa liikkuvalla on vastuu ympäristöstä ja sen hyvinvoinnista. Lyhykäisyydessään ympäristövastuullisuudella tarkoitetaan sitä, että pyritään toimimaan parhaalla mahdollisella tavalla ympäristön kannalta omien mahdollisuuksien mukaan.

Vaeltamisen ympäristövaikutukset näkyvät pääosin suoraan kohteessa. Tällaisia vaikutuksia ovat esimerkiksi maaperän kuluminen, roskaantuminen sekä vesistöjen rehevöityminen. Muita vaikutuksia ympäristöön syntyy muun muassa kohteeseen matkustamisesta, varusteiden hankinnasta, polttopuiden käytöstä sekä muonituksesta.

Vastuulliseen toimintaan kuuluu kohdeympäristöön ja sen sääntöihin tutustuminen ennen reissua sekä tietenkin jokamiehenoikeuksien noudattaminen.

Miksi tämä kaikki pitäisi huomioida? Ympäristövastuullinen toiminta edistää muun muassa luonnon monimuotoisuuden säilymistä, roskaantumisen vähenemistä sekä vaeltajan turvallisuutta.

Kuva 2: Teijon kansallispuisto, yö Teerisaaressa. (Essi Anttila 2019)

JOKAMIEHENOIKEUDET

Suomessa oleskelevilla on oikeus nauttia luonnosta, sekä velvollisuus huolehtia siitä. Tämän mahdollistaa jokamiehenoikeudet. Jokamiehenoikeudet takaavat sen, että Suomen luonnossa saa liikkua omin voimin sekä käyttää sitä aiheuttamatta häiriötä tai haittaa ympäristölle ja muille ihmisille. Liikkuminen on sallittua myös yksityisomisteisilla mailla, pois lukien pihapiirit. Muista kuitenkin, että kansallis- ja luonnonpuistoissa on omat järjestyssääntönsä, joita tulee noudattaa.

Nimensä mukaan jokamiehenoikeuksia täytyy noudattaa jokaisen, joka Suomen luonnossa liikkuu.

Kuva 3: Teijon Kansallispuisto. (Essi Anttila 2019)

Jokamiehenoikeudet tiivistettynä

SAAT TEHDÄ

Kulkea luonnossa vapaasti jalan

Oleskella ja leiriytyä tilapäisesti alueilla, joissa kulkeminen on sallittua

Onkia ja pilkkiä

Kerätä rauhoittamattomia luonnonmarjoja, sieniä ja kukkia

Peseytyä ja uida vesistöissä

ET SAA TEHDÄ

Aiheuttaa häiriötä ympäristölle ja muille

Häiritä lintuja ja eläimiä

Vahingoittaa tai kaataa puita

Kerätä rauhoitettuja kasveja

Roskata

Tuhota ympäristöä, esimerkiksi keräämällä sammalta

RETKEILYALUEET

Vaelluksella halutaan usein päästä päiväretkikohteista kauemmas, joten kohteet sijoittuvat yleensä kansallispuistoihin, luonnonpuistoihin ja erämaa-alueille. Jokaisella alueella on sääntönsä, joihin vaeltajan tulee perehtyä ennen matkaan lähtöä. Kohdekohtaiset säännöt voi tarkistaa esimerkiksi luontoon.fi-sivustolta, Metsähallituksen verkkosivulta, alueen luontokeskukselta tai lähtöpisteen infotaululta.

Erämaa-alueet ovat Suomen pohjoisosassa sijaitsevia alueita, joita suojaa oma erämaalaki. Alueiden tarkoituksena on säilyttää erämaaluonne, kehittää luonnon monipuolista käyttöä sekä turvata saamelaiskulttuuria. Vaeltaminen erämaa-alueilla on vaativampaa, sillä välimatkat tupien välillä ovat pitkiä ja merkittyjä polkuja on vähemmän. Kulkeminen alueilla on vapaata. Erämaa-alueita on Suomessa yhteensä 12, esimerkiksi Käsivarren, Muotkatunturin sekä Kaldoaivin alueet.

Kansallispuistot ovat luonnonsuojeluun, opetukseen, virkistäytymiseen ja tutkimukseen tarkoitettuja suuria suojeltuja luontoalueita. Niiden tarkoitus on säilyttää luonnon monimuotoisuus. Suomessa kansallispuistoja on yhteensä 40 ja ne sijaitsevat ympäri maata. Kulkeminen kansallispuistoissa on vapaata, joitain rajoitettuja alueita lukuun ottamatta. Muista siis tarkistaa valitun kansallispuiston säännöt ennen lähtöä. Kansallispuistoihin on rakennettu retkeilyä varten monipuolinen palveluvarustus, muun muassa tupia ja tulipaikkoja. Tulenteko on sallittua vain merkityille tulipaikoille. Kaikilta alueilta löytyy myös luontopolkuja, laavuja, merkittyjä reittejä ja telttapaikkoja.

Luonnonpuistot ovat pääosin suljettuja alueita, joissa on tarkemmat suojelusäännöt kuin kansallispuistoissa. Niiden päätarkoitus on toimia tutkimuskohteina, joten ne säilytetään täysin luonnontilassa. Luonnonpuistoissa ei saa kulkea vapaasti. Osassa luonnonpuistoissa on kuitenkin merkittyjä reittejä, joilla kulkeminen on sallittua, esimerkiksi Paistunturin erämaassa sijaitseva Kevon luonnonpuistossa on kaksi merkittyä retkeilyreittiä.

VAELLUSYMPÄRISTÖ

Kun vaelluskohde on päätetty, voi aloittaa perehtymisen alueen reitteihin, sääntöihin ja yöpymismahdollisuuksiin. Kohteen järjestyssääntöjen tarkistaminen tulee tehdä ennen lähtöä. Jos suunnitteilla on yöpyä jokainen yö teltassa, alueen leiriytymissääntöihin tutustuminen on tärkeää. Joillain alueilla myös polulta poikkeaminen saattaa olla kiellettyä, esimerkiksi Kevon luonnonpuistossa saa kulkea vain merkityllä reitillä ja leiriytyä vain merkityille paikoille.

Ennen vaellukselle lähtöä vaeltajan tulee tarkistaa voimassaolevat varoitukset. Metsäpalovaroituksen aikana avotulen tekeminen on ehdottoman kiellettyä. Poikkeuksena ainoastaan merkityt katetut hormilliset nuotiopaikat.

Myös kohteeseen matkustamiseen kannattaa kiinnittää huomiota. Julkinen liikenne tai kimppakyydit ovat hyviä vaihtoehtoja yksityisautoilulle. Kimppakyytejä voi tiedustella esimerkiksi erilaisista Facebookin vaellusryhmistä. Yhden henkilön yksityisautoilu on kuluttavin vaihtoehto, siksi sitä tulisi välttää. Hiilidioksidipäästöjen vähentämiseen kannattaa pyrkiä myös arkielämässä.

Kuva 4: Huolehdi ympäristöstä. Jaksat kantaa pois kaiken minkä toit mukanasi. (Essi Anttila 2019)

LUONNOSSA LIIKKUMINEN

Erämaa-alueilla ja osassa kansallispuistoista liikkuminen on vapaata eli vaeltajan ei tarvitse noudattaa merkittyjä polkuja. On kuitenkin hyvä muistaa, että mitä useampi tallaa polkujen ulkopuolella, sitä enemmän ympäristö kuluu.

Vaikka erämaa ja poluttomuus houkuttaa, vaeltajan kannattaa harkita reittivalintojaan. Jos lähettyvillä menee polku, tulee sitä käyttää mahdollisuuksien mukaan. Alueita, joissa kulkeminen on sallittu vain merkityillä reiteillä, tulee myös kunnioittaa.

Jos vaelluskumppanina on koira, tulee noudattaa koirien kiinnipitoaikaa. Kiinnipitoaika on 1.3-19.8. ja sen tarkoitus on turvata luonnon eläimille rauhallinen lisääntymisaika. Kiinnipitoajan ulkopuolella koiran täytyy olla kytkettynä, ellei maanomistajalta ole lupaa vapaana pitämiseen. Kansallispuistoissa sekä muilla luonnonsuojelualueilla koira on pidettävä aina kiinni. Pidä koira kytkettynä, ellet ole täysin varma, että vapaana pitäminen on sallittua.

Kuva 5: Vastuullinen vaeltaja kunnioittaa myös kanssakulkijoita, hymyileväkin koira saattaa pelottaa toisia. (Aleksi Ahokas 2019)

VARUSTEET

Hyvät varusteet ovat osa onnistunutta vaellusta. Varustelista alkaa usein muodostua, kun kohde sekä vuodenaika on päätetty. On hyvä muistaa, että kaikkea ei tarvitse ostaa uutena tai omistaa useaa kappaletta. Hyviä vaihtoehtoja ovat varusteiden lainaaminen, vuokraaminen tai käytettynä ostaminen. Vaikka erämaassa on hyvä varautua erilaisiin tilanteisiin, liikaa ei kannata kantaa mukana. Pyri välttämään varustehysteriaa sekä pikatrendejä.

Etenkin useamman henkilön seurueessa kannattaa jakaa vastuualueet varusteille. Näin jokaisen ei tarvitse hankkia ja kantaa samoja varusteita vaan käyttöä voi jakaa muiden kanssa. Esimerkiksi jokaisen ei tarvitse kantaa omaa telttaa ja yhdestä keittimestä riittää hyvin kahdelle tai useammallekin. Näin myös jokaisen rinkan paino pysyy kohtuullisena.

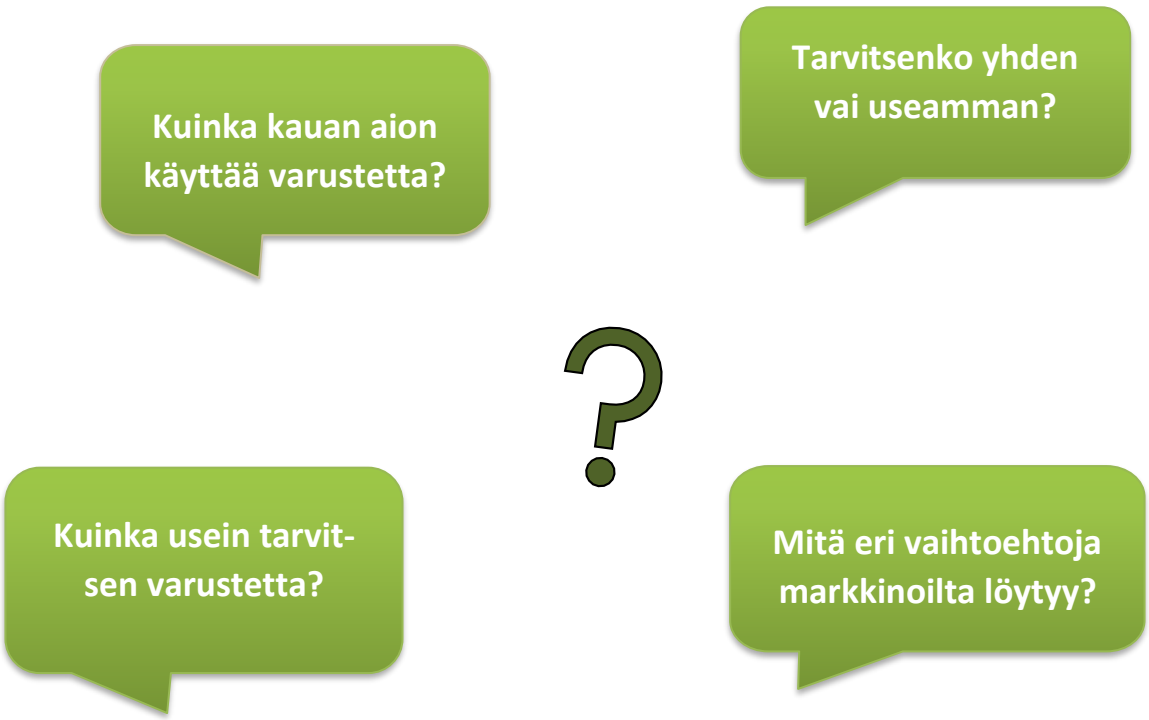

Välillä uusia varusteita täytyy kuitenkin hankkia. Varusteita ostaessa kannattaa ottaa huomioon kotimaisuus, monikäyttöisyys sekä kestävyys. Valitsemalla pitkäikäisen, eli kestävän ja laadukkaan tuotteen, ympäristökuormitus pienenee energia- ja raaka-ainekustannuksien muodossa. Pitkäikäinen tuote vähentää tuotanto- ja jätemääriä. Monikäyttöisyys on myös hyvä pitää mielessä, esimerkiksi yksi hyvä takki korvaa monta eri tilanteisiin suunniteltua takkia. Monesta tuotteesta löytyy myös vastuullisesti tuotettuja vaihtoehtoja, esimerkiksi kierrätysmateriaalista valmistetut takit.

Tuotteen käyttöikä on myös hyvä huomioida. Jos käyttöikä on lyhyt, kannattaa valita helposti kierrätettävä vaihtoehto. Pitkäikäiset varusteet, kuten vaelluskengät, kannattaa valita mahdollisimman kestävästä materiaalista, vaikka se ei aina olisi tuotannoltaan ympäristöystävällisin vaihtoehto. Pitkäikäisen varusteen ekologisuus perustuu siihen, että sitä ei tarvitse uusia jatkuvasti.

MUISTILISTA

Korjaa ensin, osta uutta vasta tarvittaessa

Tarkista varusteet reissun jälkeen

Puhdista ja huolla aina tarvittaessa

Säilytä varusteita kotona huolellisesti

VARUSTEHUOLTO

Hyvin huollettu varuste kestää pidempään. Lähes jokainen varuste kaipaa jossakin vaiheessa huoltamista tai korjaamista. Ylläpitävällä huollolla pidennät varusteen elinikää sekä käyttömukavuutta. Perehdy aina uuden varusteen kohdalla sille sopiviin huoltotuotteisiin ja -toimenpiteisiin.

RUOKAILU VAELLUKSELLA

Otatko matkaan retkikeittimen vai teetkö kaiken nuotiolla? Onko alueella voimassa metsäpalovaroitus, jolloin tulta ei saa tehdä kuin merkityille hormillisille nuotiopaikoille?

Vaelluksen ruokailuja suunnitellessa ja tarvikkeita hankkiessa on hyvä pohtia muun muassa yllä olevia asioita. Muita huomion arvoisia kohtia ovat myös eväittesi pakkausmateriaalit, syntyvän roskan määrä, mahdollinen kaasun käyttö sekä astioiden tiskaaminen.

Kuva 6: Kuksa on parhaimmillaan pitkäikäinen retkikumppani. (Essi Anttila 2019)

Kuva 7: Kaasulla toimiva retkikeitin. (Essi Anttila 2019)

Vaeltajan täytyy varautua kantamaan jokainen roska mukanaan, sillä tupien läheisyyksissä ei aina ole roskakatoksia tai ne saattavat olla täynnä. Roskat voivat viedä paljon tilaa rinkassa, jonka vuoksi kannattaa valita mahdollisimman pieniä, vähämuovisia tai uudelleen käytettäviä pakkauksia. Astioiden pesuun on hyvä hankkia biohajoavaa pesuainetta, vaihtoehtoja löytyy isoimmista marketeista. Tiskivesi tulee imeyttää kauemmaksi vesistöistä, jotta pesuainejäämiä ei kulkeudu suoraan vesistöön.

LEIRIYTYMINEN

On hyvä suosia merkittyjä leiriytymispaikkoja, vaikka leiriytymistä ei olisi rajoitettu. Jos leiriydyt muualla kuin merkityllä paikalla, jätä alue yhtä siistiksi kuin se oli siihen saapuessasi. Tuvassa majoittuessasi jätä tupa siistiksi, älä jätä roskia jälkeesi. On kohteliasta jättää tupa jopa siistimmäksi, kuin se oli tullessasi. Käytä polttopuita aina vain tarvitsemasi määrä, jotta niitä riittää muillekin kulkijoille.

Peseytyminen on sallittua vesistöissä, ellei sitä ole erikseen kielletty. Muista kuitenkin, ettet peseydy juomavesipaikoilla. Peseydy aina alajuoksulla ja pesuainetta käyttäessäsi valitse biohajoava tuote. Pesuainevesi tulee myös imeyttää kauemmaksi vesistöistä tiskiveden tavoin.

Vessareissuista luonnonhelmassa on hyvä muistaa, ettei jätä vessapaperia, tamponeja tai muuta roskaa jälkeensä ympäristöön. Oiva lisävaruste rinkassa roskapussin lisäksi on pieni hiekka- tai kukkalapio, jolla on kätevä kaivaa maahan kuoppa tarpeille. Näin mitään ei jää kanssavaeltajienkaan haitaksi. Samalla lapiolla on hyvä hoitaa tarvittaessa myös nuotiopohjia.

Kuva 8: Muorravaarakan varauskammi. (Essi Anttila 2019)

JÄTEHUOLTO

Roskaaminen on kiellettyä aina ja kaikkialla. Kanna mukana pois kaikki minkä tuot tullessa. On viisasta kantaa mukana rinkassa omaa suljettavaa roskapussia. Näin hajut pysyvät pussin sisällä pidemmänkin reissun ajan ja sisältö ei pääse leviämään rinkkaan. Joidenkin tupien yhteydessä on roskakatoksia sekä komposteja, joihin voi tarvittaessa jättää omia roskia. Suurimpina sesonkeina jäteastiat kuitenkin täyttyvät nopeasti, joten omat roskat täytyy varautua kantamaan pois maastosta. Matkan aikana syntyvän jätteen määrää voi vähentää valitsemalla mahdollisimman vähän muovia sisältäviä pakkauksia.

Kuva 9: Ekopisteitä löytyy useista vaelluskohteista. (Essi Anttila 2019)

Kuva 10: Lähtöpisteistä löytyvät ohjetaulut on hyvä lukaista läpi. (Essi Anttila 2019)

Jos matkassa on kaasulla toimiva retkikeitin, tuo myös tyhjä kaasupullo mukana pois maastosta. Kotona pullon voi kierrättää oikeaoppisesti; tee kaasupullon pohjaan reikä, jotta pullo on varmasti tyhjä. Sen jälkeen pullon voi hävittää metallinkeräyksessä. Kaasupullon avaamiselle kierrätystä varten on olemassa oma työkalunsa. Kotiin päästyä on myös hyvä muistaa lajitella mahdollisuuksien mukaan muut reissussa kertyneet roskat oikeisiin jäteastioihin.

Lisätietoa aiheesta löytyy muun muassa seuraavilta sivustoilta:

Retkipaikka.fi

Luontoon.fi

Metsähallitus.fi

Ympäristö.fi

Kiitos Metsähallituksen sekä Retkipaikan väelle, jotka asiantuntemuksellaan auttoivat oppaan tietojen varmentamisen sekä julkaisun kanssa.

Antoisia vaellushetkiä!

Kuva 11: Kevon luonnonpuisto, Ruktajärven tulipaikka. (Essi Anttila 2019)

LÄHTEET

Ekholm, S., Lamminpää M. (2016). *Tunturivaellus: suuri vaeltajan käsikirja.* Calazo.

Kantojärvi, P. (2014). *Viiden tähden vaellus*. Tammi.

Kennelliitto. (2016). Metsästyslain määräämä koirien kiinnipitoaika. Saatavilla 23.4.2019. https://www.kennelliitto.fi/tietoa-meista/uutiset/metsastyslain-maaraama-koirien-kiinnipitoaika-alkaa-13

Kierrätyskeskus. (2008). Ympäristökasvatuksen käsitteiden määritelmäluonnos. Saatavilla 26.2.2019. https://www.kierratyskeskus.fi/files/97/kasiteraportti_tiivis.pdf

Laaksonen, J. (2008). *Vaeltajan opas*. Helsinki: Edita.

Laaksonen, J. (2011). *Retkeilijän kansallispuistot*. Helsinki: Otava.

Laaksonen, J. (2011). *Luontoelämysten Suomi retkeilijän nähtävyydet*. Helsinki: Otava.

Linnanen, L., Markkanen, E., & Ilmola, L. (1997). *Ympäristöosaaminen: Kestävän kehityksen haaste yritysjohdolle*. Espoo; Helsinki: Otaniemi Consulting Group

Luontoon.fi. (2019). https://www.luontoon.fi/

Metsähallitus. (2019). http://www.metsa.fi/

Retkipaikka. (2019). Vastuullinen retkeily. Saatavilla 19.3.2019. https://retkipaikka.fi/vastuullinen-retkeily/

Tilastokeskus. (2019). Ympäristö ja luonnonvarat. Saatavilla 22.5.2019. http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_alue.html

Vaeltajankauppa.fi. (2019). Makuupussin valinta. Saatavilla 7.4.2019. https://www.vaeltajan-kauppa.fi/Artikkelit/Makuupussin-valinta

WWF. (2019). Merten muoviroska. Saatavilla 21.5.2019. https://wwf.fi/uhat/merten-muoviroska/

Ympäristöministeriö. (2016). Luonnonsuojelualueet. Saatavilla 22.3.2019. https://www.ym.fi/fi-FI/Luonto/Luonnon_monimuotoisuus/Luonnonsuojelualueet

Ympäristöministeriö. (2016). Jokamiehenoikeudet. PDF. Saatavilla 6.3.2019. http://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/Esitteet/Jokamiehenoikeudet_esite(4450)